

Prof. dr hab. inż. arch. Robert Masztalski
Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska
Politechniki Bydgoskiej

RECENZJA
rozprawy doktorskiej
mgr Aleksandry Głowczyńskiej
pt. „Modele tworzenia przestrzeni turystycznej i rola planowania
przestrzennego w tworzeniu produktów turystycznych Dolnego
Śląska w latach 1989-2019”

Promotor: dr hab. inż. arch. Magdalena Belof, prof. PWR

Recenzję rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Głowczyńskiej pt.: „*Modele tworzenia przestrzeni turystycznej i rola planowania przestrzennego w tworzeniu produktów turystycznych Dolnego Śląska w latach 1989-2019*” opracowałem na zlecenie Pana Przewodniczącego Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka Politechniki Wrocławskiej, prof. dr hab. inż. arch. Rafała Czernera, z dnia 16 stycznia 2022 roku. Do pisma zlecającego załączono egzemplarz rozprawy doktorskiej.

Recenzowana praca doktorska porusza coraz bardziej aktualny temat powstawania nowych form zagospodarowania przestrzennego, klasyfikacji rozdzielającej atrakcje turystyczne od zagospodarowania turystycznego, a także związku ich rozwoju ze spójną polityką przestrzenną samorządów. Praca ma charakter zarówno poznawczy jak i aplikacyjny.

KONSTRUKCJA I TREŚĆ ROZPRAWY

Rozprawa doktorska została wykonana pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Magdaleny Belof, prof. PWR. Recenzowana rozprawa doktorska składa się z 2 tomów. Tom I czyli rozprawa doktorska liczy 139 stron ilustrowanego tekstu. Tom II zawiera katalog obiektów poddanych analizie szczegółowej, na który składa się 101 stron formatu A3 z kartami katalogowymi analizowanych produktów turystycznych. Na część graficzną tomu I składa się: 50 ilustracji wymienionych w spisie ilustracji na końcu opracowania i 19 tabel ujętych w spisie. Praca zawiera 264 dolne przypisy. Rozprawa doktorska jest skonstruowana prawidłowo. Pracę otwiera strona tytułowa oraz czytelnie skonstruowany spis treści. We wprowadzeniu Autorka zawarła uzasadnienie podjęcia tematu wraz ze sformułowaniem problemu badawczego, cel i tezy pracy, zakres pracy, konstrukcję pracy, wykorzystane metody badawcze oraz opis stanu badań wraz z omówieniem literatury przedmiotu.

W rozdziale 2 zatytułowanym „*Turystyka jako impuls zmian przestrzennych*” znajdują się omówienia poszczególnych funkcji turystyki, nowych form zagospodarowania turystycznego jako produktu turystycznego, opis typów przestrzeni turystycznych oraz analiza narzędzi kształtowania przestrzeni turystycznej.

Rozdział 3 zatytułowany „*Badania mechanizmów powstawania nowych przestrzeni turystycznych na Dolnym Śląsku*” zawiera analizę etapów rozwoju i przeobrażenia przestrzeni turystycznej Dolnego Śląska oraz autorskie badanie diagnozujące tempo kształtowania przestrzeni turystycznej w województwie dolnośląskim wraz z identyfikacją czynników powodujących spowolnienie bądź przyspieszenie jej rozwoju. Rozdział 4 zatytułowany „*Nowe produkty turystyczne na Dolnym Śląsku – mechanizmy powstawania i oddziaływanie*” zawiera uściślenie pola badawczego oraz kryteria wyboru produktów turystycznych wytypowanych do analizy szczegółowej, selekcję grupy badawczej, wyniki analiz oraz identyfikację na tej podstawie kilku modeli tworzenia nowych przestrzeni turystycznych.

Podsumowaniem pracy jest oszczędny w treści podrozdział 4.5 zawierający wnioski wynikające z przeprowadzonych badań. Opracowanie dopełnia streszczenia w języku polskim i angielskim, spis tabel, spis ilustracji oraz bibliografia, na którą składają się 184 pozycje literaturowe, z czego 17 to pozycje angielskojęzyczne oraz 29 adresów stron Internetowych.

Uzupełnieniem rozprawy doktorskiej zawartej w tomie I jest tom II zawierający karty katalogowe wybranych 30 przestrzeni turystycznych z Dolnego Śląska, które powstały w badanym przedziale czasu. Każda karta katalogowa zawiera informacje podstawowe dotyczące badanego obiektu, część ilustracyjno-fotograficzną pokazującą najważniejsze cechy obiektu, opis uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz uwarunkowania planistyczne.

W dalszej części opisano i skomentowano zawartość poszczególnych rozdziałów pracy.

ROZDZIAŁ 1 „ WPROWADZENIE ”

We wprowadzeniu Autorka wyjaśnia powody dla których zajęła się problemem przestrzeni turystycznych na Dolnym Śląsku. Istotnym celem pracy było rozpoznanie, opisanie i usystematyzowanie mechanizmów tworzenia nowych przestrzeni turystycznych na Dolnym Śląsku oraz próba odnalezienia prawidłowości w ich powstawaniu, służące zbudowaniu modeli tworzenia nowych przestrzeni turystycznych w regionie. Budując kształt swojej dysertacji, w podrozdziale „*Cel i tezy pracy*”, Autorka stworzyła zestaw pytań badawczych, które stały się źródłem sformułowania hipotez badawczych. Droga do osiągnięcia założonego celu jest jak najbardziej prawidłowa, ale mam w związku z jego treścią kilka pytań. Dlaczego w takim razie w tytule podrozdziału nie zapisano tego w formule „*Cel i hipotezy pracy*”, konsekwentnie do końca pracy prowadząc tę narrację? W końcowej części dysertacji Autorka także używa sformułowania „*teza*”, odnosząc je do jednej z hipotez sformułowanych na str. 7. Na stronie 120 Autorka pisze, cytując: „Przeprowadzona w niniejszej pracy analiza ....., wykazała jednak, zgodnie z założoną na początku tezą, że *planowanie przestrzenne jest ograniczonym i nie jedynym narzędziem budującym przestrzeń turystyczną*”. Tezą czy hipotezą? Różnica pomiędzy oboma wyrażeniami, choć subtelnej natury, to jednak istnieje. W tej sytuacji nie jestem pewien czy mam do czynienia z sytuacją w której Autorka ma pewność słuszności trzech twierdzeń ze strony 7, które mogą być tezą, ale są określone jako hipotezy badawcze, czy też zdania te choć twierdzące wymagają sprawdzenia i uzasadnienia, czyli Autorka ma wątpliwości w tej kwestii i mamy do czynienia z hipotezą. W moim przekonaniu wymienne stosowanie obu jest ryzykowne, choć w obu przypadkach mamy do

czynienia ze zdaniem twierdzącym. Pewne światło na zaistniały problem rzuca opis metod badawczych zastosowanych w pracy. Autorka informuje, że praca powstała w nurcie rozumowania abdukcyjnego i dalej stwierdza, że wstępnie postawione hipotezy zostały sprawdzone. Znaczy to, że dla pewnego zbioru faktów dotyczących tworzenia nowych przestrzeni turystycznych, Autorka stworzyła najbardziej prawdopodobne, poparte badaniami wyjaśnienia, a początkiem takiego procesu badawczego jest formułowanie hipotez. Jeżeli tak to konsekwentnie należałoby używać w pracy określenia hipoteza lub hipotezy.

Zakres pracy został precyzyjnie ustalony w dalszej części rozdziału w rozbiciu na problemowy, terytorialny i czasowy.

Stan badań i charakterystyka materiałów źródłowych w języku polskim i angielskim, które na potrzeby pracy przeprowadziła Autorka, ujawniły trudności wynikające z różnic pojęciowych w obu językach. Autorka szukając opracowań angielskojęzycznych zajmujących się nowymi formami zagospodarowania turystycznego zastosowała termin *tourist area*, który bardziej odpowiadał potrzebom pracy niż *tourist development* czy *tourist infrastructure*. Badania literaturowe objęły 184 pozycje oraz 29 adresów stron Internetowych, które omówiono w tej części opracowania.

ROZDZIAŁ 2 „TURYSTYKA JAKO IMPULS ZMIAN PRZESTRZENNYCH”

Zadaniem tego rozdziału było omówienie działalności turystycznej we współczesnym świecie. Omówiono funkcje turystyki, nowe formy zagospodarowania turystycznego w postaci produktu turystycznego, typy i rodzaje przestrzeni turystycznej, ewolucję przestrzeni turystycznej, różnice pomiędzy przestrzenią turystyczną a nieturystyczną, narzędzia kształtowania przestrzeni turystycznej, rolę samorządu terytorialnego jako gospodarza przestrzeni turystycznej oraz rolę turystyki w zrównoważonym rozwoju. Autorka zwraca uwagę na współczesne trendy i zmiany funkcji turystycznych oraz fakt, że istotnym zjawiskiem jest rola turystyki w mechanizmach kształtowania przestrzeni. Bazując na literaturze przedmiotu Autorka wskazuje na zmianę starego modelu turystyki masowej według paradygmatu 3S: sea, sun, sand (morze, słońce, piasek) na współczesne trendy 4A (attractions, amenities, accomodation, acces) oraz 3E (entertainment, excitement, education). Analizując pojęcie produktu turystycznego na wstępie zaproponowała, by planowe działania przystosowania terenu do obecności turystów nazywać zagospodarowaniem turystycznym, w wyniku którego powstają produkty turystyczne. Jednak po analizie definicji i podziałów produktu turystycznego uznała, że produkt turystyczny jest efektem procesu zagospodarowania turystycznego mającego na celu stworzenie przestrzeni odwiedzanej przez turystów. W efekcie dalszych studiów za przestrzeń turystyczną Autorka uznaje obszar (w rozumieniu fizycznym), który został poddany procesowi zagospodarowania turystycznego.

ROZDZIAŁ 3 „BADANIA MECHANIZMÓW POWSTAWANIA NOWYCH PRZESTRZENI TURYSTYCZNYCH NA DOLNYM ŚLĄSKU”

Jest to część zaczynająca się od analizy wybranych aspektów rozwoju i przeobrażenia przestrzeni turystycznej Dolnego Śląska. Omówiono etapy rozwoju w podziale na przestrzeń przedturystyczną, pierwsze przestrzenie turystyczne na Dolnym Śląsku z

okresu XVIII, XIX i początków XX wieku, przestrzenie turystyczne w gospodarce centralnie planowanej po II wojnie światowej oraz w gospodarce wolnorynkowej po 1989 roku. Na podstawie dostępnych źródeł statystycznych Autorka ocenia stopień wykształcenia przestrzeni turystycznej w Polsce i bardziej szczegółowo na Dolnym Śląsku. Istotnym elementem pracy są badania przeprowadzone przez Autorkę na zlecenie i przy współpracy z Dolnośląską Organizacją Turystyczną w 2013 roku. Celem badań była diagnoza wykształcenia przestrzeni turystycznej w województwie dolnośląskim oraz zidentyfikowanie czynników wywołujących spowolnienie bądź przyspieszenie jej rozwoju. Obraz badań jaki się wyłonił na podstawie badań przeprowadzonych przez Autorkę był w znaczącym stopniu zbieżny z tym co ujawniają badania statystyczne i inne badania pogłębione. Stwierdzono, że sytuacja jest zróżnicowana i w województwie są subregiony tylko potencjalnie turystyczne, które dopiero wprowadzają przestrzeń turystyczną, ale i takie które notują duży ruch turystyczny przy zanikającej roli walorów środowiskowych i kulturowych jak Karkonosze czy Góry Izerskie. Badania potwierdzają również dynamiczny rozwój turystyki na Ziemi Wałbrzyskiej i stagnację na Ziemi Kłodzkiej. Zdaniem Autorki bardzo ważnym elementem budowania lokalnych produktów turystycznych jest zaangażowanie społeczności lokalnej. Respondenci badań udział społeczności lokalnych i stowarzyszeń pozarządowych w budowaniu przestrzeni turystycznych ocenili jako niski.

ROZDZIAŁ 4 „NOWE PRODUKTY TURYSTYCZNE NA DOLNYM ŚLĄSKU – MECHANIZMY POWSTAWANIA I ODDZIAŁYWANIE”

W moim przekonaniu rozdział ten zasługuje na szczególną uwagę ze względu na zaprezentowane w nim przykłady zidentyfikowanych 72 przestrzeni turystycznych. Zebrane materiały zawarto w części opisowej i tabeli, w której zestawiono takie informacje jak: nazwa własna obiektu, jego lokalizacja, przybliżona data powstania, typ atrakcji turystycznej, jak korzysta się z obiektu, inicjatora inwestycji-twórcę obiektu. W wyniku selekcji zidentyfikowanej grupy badawczej wyłoniono grupę 30 obiektów, która została poddana analizie szczegółowej. Analiza objęła następujące działania badawcze: inwentaryzację w terenie, dokumentację fotograficzną, wywiady z właścicielami, wywiady z pracownikami gmin zajmującymi się turystyką i planowaniem przestrzennym, analizę dokumentów planistycznych i strategicznych gmin, analizę dokumentów strategicznych dotyczących rozwoju turystyki na poziomie regionalnym. Wyniki analizy zawarto w tomie II będącym katalogiem kart obiektów. Konstrukcja karty poszczególnych obiektów obejmuje 3 sekcje: informacje podstawowe, uwarunkowania funkcjonalno-przestrzenne, uwarunkowania planistyczno- strategiczne.

Analiza szczegółowa wykazała, że inwestorów sklasyfikować można w czterech grupach jako: hobbystów, inwestorów komercyjnych, grupy społeczne i samorządy różnego szczebla. Analiza uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych wykazała, że specyfiką przestrzeni turystycznych jest fakt iż w ponad połowie przypadków zlokalizowano je nie w oparciu o bezpośrednie walory przyrodnicze lub kulturowe, ale inne, takie jak: cena gruntu, dostępność komunikacyjna czy też bliskość dobrze prosperującego centrum turystycznego. Najczęściej są to obszary na peryferiach miejscowości. Przeprowadzone analizy ujawniły także, że prawie w każdym przypadku, w trakcie wyboru lokalizacji, inwestorzy zignorowali kontekst sąsiedztwa swojej inwestycji, co doprowadziło do sytuacji że są stroną konfliktu przestrzennego.

Ponadto do większości lokalizacji można dotrzeć jedynie prywatnym środkiem transportu. Analiza uwarunkowań planistycznych ujawniła, że w połowie analizowanych przypadków nowe produkty turystyczne powstawały na terenach nie posiadających studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Także połowa obiektów, ale nie ta sama co w przypadku powstawania w oparciu o Studium, powstała na terenach objętych przez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Zdecydowanie częściej zapisy dotyczące nowych produktów turystycznych pojawiają się w strategiach rozwoju gmin niż w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin czy miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Analiza uwarunkowań tej sekcji wykazuje, że dokumenty planistyczne i strategiczne mają ograniczoną rolę w budowie przestrzeni turystycznej. Powstają one zazwyczaj spontanicznie w oparciu o panującą w danym momencie koniunkturę.

Kolejnym elementem rozdziału jest prezentacja zidentyfikowanych przez Autorkę, w oparciu o przeprowadzone badania, modeli powstawania przestrzeni turystycznej. Powstawanie przestrzeni turystycznej wywiedziono z badań empirycznych, w oparciu o grupy inicjujące przestrzeń turystyczną. Za grupy inicjujące powstanie nowej przestrzeni turystycznej uznano: hobbystów, inwestorów komercyjnych (zarówno małych przedsiębiorców jak i duże grupy kapitałowe), grupy społeczne oraz samorządy lokalne. Piątym sposobem działania jest model hybrydowy łączący wysiłki kilku wcześniej wymienionych podstawowych grup inicjujących powstanie nowej przestrzeni turystycznej poprzez współpracę różnych podmiotów w procesie jej tworzenia. Jest to tak zwany model fuzyjny (hybrydowy).

Istotnym czynnikiem w procesie powstawania nowych przestrzeni turystycznych, niezależnie od zidentyfikowanego modelu jego kreacji, jest rola planowania przestrzennego w tym procesie. Wynik badań jest jednoznacznie negatywny w tym obszarze.

PODROZDZIAŁ 4.5 „WNIOSKI”

Pracę zamyka krótkie podsumowanie zawierające część wnioskową i stwierdzające, że analizowane w pracy przykłady prezentujące współczesne produkty turystyczne Dolnego Śląska, wymykają się kontroli narzędzi planistycznych, a planowanie przestrzenne nie jest jeszcze silnym i skutecznym narzędziem do planowania przestrzeni turystycznej. Przeprowadzone w pracy badania i analiza ich wyników potwierdziły to stwierdzenie. W części wnioskowej Autorka potwierdza słuszność przyjętej tezy, formułując wnioski szczegółowe.

Badania zmiany sposobu powstawania i kształtowania, nie tylko kubaturowych obiektów turystycznych, ale także urbanistycznych aspektów przestrzeni turystycznych stają się istotnym nurtem badań w dyscyplinie naukowej Architektura i Urbanistyka. Szczególnie istotnym osiągnięciem jest rozpoznanie procesów i mechanizmów tworzenia nowych przestrzeni turystycznych oraz odnalezienie prawidłowości w ich powstaniu w oparciu o wybrane przykłady z terenu Dolnego Śląska, które powstały po 1989 roku.

KONKLUZJA

Oprócz uwag wymienionych w powyższym szczegółowym opisie pracy, nie mam dodatkowych uwag i pytań. Praca należy do nurtu badań poszukujących determinant kreacji produktów turystycznych Dolnego Śląska w latach 1989-2019 w obliczu współczesnych wyzwań cywilizacyjnych, związanych z powstawaniem nowych form zagospodarowania turystycznego, niepoddanych dotąd analizie naukowej w obszarze zainteresowań dyscypliny naukowej Architektura i Urbanistyka. Podsumowując stwierdzam, że recenzowana przeze mnie praca doktorska Pani mgr Aleksandry Głowczyńskiej w pełni spełnia wymogi zawarte w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014r., poz. 1852), w związku z art. 179 ust 1 i 4 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. z 2018 r. poz. 1669). Stawiam wniosek o przyjęcie pracy doktorskiej Pani mgr Aleksandry Głowczyńskiej oraz dopuszczenie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Kąty Wrocławskie, 27 marca 2023 r.

